

УДК 351.824.11

А. Ю. Кожевніков,
аспірант, Національна академія державного управління при Президенті України, м. Київ

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ОПТОВОГО РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ УКРАЇНИ

A. Kozhevnykov,
postgraduate student, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv

WAYS TO IMPROVE THE OPERATION OF THE WHOLESALE ELECTRICITY MARKET OF UKRAINE

У статті висвітлено правові та організаційні засади, які покладено в основу діючої моделі Оптового ринку електричної енергії. Показано механізми та нормативно-правове підґрунтя для формування оптової ринкової ціни. Зазначено ряд проблем, які не дозволяють у повній мірі використати потенціал діючої моделі оптового ринку та запропоновано шляхи щодо їх усунення.

Як результат, запропоновано нову модель ринку, яка повинна передбачати впровадження конкурентного ринку двосторонніх договорів.

Наголошено на необхідності реформування ринку електричної енергії з кардинальною зміною правил ринку, головною складовою якого є впровадження нової технічної інфраструктури інформаційного обміну даними та комерційного обліку електричної енергії на ринку електричної енергії України.

Також зазначено, що Комісії необхідно буде розробити відповідні проекти нормативно-правових актів, а також розробити проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про електроенергетику", щодо запровадження ринку двосторонніх договорів, які необхідні для врегулювання правових та організаційних основ функціонування ринку двосторонніх договорів на етапі переходу до нової моделі ринку та започаткування укладення двосторонніх договорів.

The article highlights the legal and organizational principles that form the basis of the current model of the wholesale electricity market. The mechanism and regulatory framework for the formation of the wholesale market price. The specified number of problems that prevent you from fully use the potential of the current wholesale market and the ways to address them.

As a result, the proposed new market model, which should include the introduction of a competitive market of bilateral contracts.

The necessity of reforming the electricity market with radical changes in market rules, the main component of which is the introduction of a new technical infrastructure information sharing and commercial electricity metering on the electricity market of Ukraine.

The report states that the Commission will need to develop appropriate draft legal acts and draft Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine" On Electricity "to implement market of bilateral agreements that are necessary to resolve the legal and institutional foundations of market functioning bilateral contracts for the transition to the new model and the market launch of bilateral treaties.

Ключові слова: Оптовий ринок електричної енергії (ОРЕ), тариф продажу електричної енергії, оптова ринкова ціна електричної енергії, механізм функціонування Оптового ринку електричної енергії, реформування ринку електричної енергії України.

Keywords: wholesale Electricity Market (WEM), the rate of sale of electricity, wholesale market price of electricity, the mechanism of the Wholesale Electricity Market, reform of the electricity market of Ukraine.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Правові та організаційні засади, які покладені в основу діючої моделі Оптового ринку електричної енергії, визначено Законом України "Про

електроенергетику", нормативними актами Президента України, Кабінету Міністрів України, Національної комісії регулювання електроенергетики України.

Згідно з Законом України "Про електроенергетику", Оптовий ринок електричної енергії України (далі — ОРЕ) діє на підставі Договору між членами Оптового ринку електричної енергії України. Ураховуючи, що значна частина учасників ОРЕ є суб'єктами природних монополій або займає домінуюче становище на ньому, державне регулювання Оптового ринку електричної енергії здійснюється з урахуванням положень Закону України "Про природні монополії" та Закону України "Про захист економічної конкуренції" [1].

Діюча модель ОРЕ реалізована на основі принципу самоврядування, яке забезпечується діяльністю Ради ОРЕ як представницького органу членів Оптового ринку.

На сьогодні, відповідно до наданих повноважень, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг здійснює регулювання цін (тарифів) на товари (послуги) суб'єктів природних монополій у паливно-енергетичному комплексі України. До грудня 2014 року такі функції здійснювала Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики (далі — НКРЕ, Комісія). Комісія керується принципами регулювання, визначеними чинним законодавством, основним з яких є принцип балансу економічних інтересів виробників і споживачів їх товарів та послуг, а також принцип забезпечення повного відшкодування споживачем економічно обґрунтованих витрат на виробництво, передачу та постачання електричної енергії. При цьому ринковий порядок формування ціни на електроенергію не диференціюється за належністю споживачів до тієї чи іншої галузі економіки [5].

Комісією створена система цінового регулювання, яка включає низку нормативно-правових актів, що забезпечують контроль за ціноутворенням на кожному етапі формування тарифів на електроенергію — на етапах виробництва, передачі та постачання електричної енергії.

Прийнята в Україні концепція, яка закріплена Законом України "Про електроенергетику" та численними актами Кабінету Міністрів України, передбачає ринкове формування цін на електричну енергію. Тобто на сьогодні тарифи на електроенергію для всіх споживачів, крім населення, є ринковими.

Відповідно до повноважень, передбачених чинним законодавством, НКРЕ затверджує тарифи на відпуск електричної енергії для енергогенеруючих підприємств, що працюють на ОРЕ не за ціновими заявками. До такої групи виробників електричної енергії належать атомні (АЕС) і гідро- та гідроакумулюючі (ГЕС та ГАЕС) електростанції, теплоелектроцентралі (ТЕЦ). Також НКРЕ затверджується "зелений" тариф на електричну енергію, вироблену суб'єктами господарювання на об'єктах електроенергетики, що використовують альтернативні джерела енергії.

Генеруючі компанії ТЕС та Київська ТЕЦ-5, Київська ТЕЦ-6 і Харківська ТЕЦ-5 здійснювали свою діяльність в умовах конкуренції. Вони продавали вироблену електричну енергію в ОРЕ за ціновими заявками.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Ціни на електричну енергію, яку постачають суб'єкти підприємницької діяльності, що мають ліцензію на постачання електричної енергії за нерегульованим тарифом, визначаються в договорах між постачальником і споживачем електричної енергії.

Формування тарифів продажу електричної енергії в ОРЕ для виробників, що працюють за ціновими заявками (генеруючі компанії ТЕС, АЕК "Київенерго" та Харківська ТЕЦ-5), у 2009 році здійснювалося згідно з Правилами Оптового ринку електричної енергії України по годинно і складалося з таких платежів:

- платіж за вироблену електроенергію (70,42%);
- платіж за робочу потужність (18,95%);
- платіж за маневреність (7,75%);
- додаткові платежі на реконструкцію та модернізацію енергетичного обладнання та для виконання законодавчих актів і урядових рішень (1,5%);
- інші платежі (2,07%);
- зменшення платежу енергоблокам за порушення режиму роботи (-0,69%) [12].

З метою недопущення збільшення ОРЦ через необґрунтоване формування виробниками, які працюють за ціновими заявками, цін за електричну енергію на рівні, що перевищує паливну складову, Комісія протягом 2009 року застосовувала обмеження граничної ціни системи.

Для забезпечення формування фактичної ОРЦ на рівні прогнозованої Комісія здійснювала корегування коефіцієнтів, що застосовуються для розрахунку цін за маневреність та робочу потужність для виробників, які працюють за ціновими заявками.

За 2009 рік тариф продажу електроенергії виробниками, які працюють за ціновими заявками, в ОРЕ зріс у порівнянні з 2008 роком на 10,8% (з 33,4 коп./кВт год до 37,02 коп./кВт год). У структурі тарифу частка собівартості виробництва електроенергії збільшилася з 30,64 коп./кВт год до 36,74 коп./кВт год (на 19,9%). Водночас рентабельність виробництва електричної енергії зменшилась з 8,99% до 0,78%.

Основними причинами зростання собівартості виробництва електроенергії було збільшення паливної складової з 24,51 коп./кВт год до 29,31 коп./кВт год (на 19,6%) та збільшення умовно-постійних витрат з 6,13 коп./кВт год до 7,42 коп./кВт год (на 21,0%). Слід відмітити, що у структурі умовно-постійних витрат відбулося збільшення витрат на сировину та допоміжні матеріали, а також витрат на оплату праці.

Збільшення паливної складової у структурі собівартості відбулося за рахунок зростання цін на газ з 1207,7 до 2182,8 грн./1000 м³ (на 80,7%) та вугілля — з 423,6 до 510,9 грн. за 1 тону (на 20,6%). При цьому калорійність вугілля збільшилась з 5136 до 5219 ккал/кг (на 1,6%). У зв'язку зі зменшенням використання природного газу на виробництво електричної енергії (з 10,98% до 3,48%) відбулося збільшення питомих витрат умовного палива на виробництво електроенергії з 386,6 до 386,7 грам/кВт год.

Відповідно до Закону України "Про електроенергетику" Комісія затверджує тарифи на відпуск електричної енергії для енергогенеруючих підприємств, що працюють на ОРЕ не за ціновими заявками. До такої групи виробників електричної енергії належать:

- атомні електростанції (АЕС);
- гідроелектростанції та гідроакумуючі електростанції (ГЕС та ГАЕС);
- теплоелектроцентралі (ТЕЦ);
- виробники електричної енергії з альтернативних джерел енергії.

Крім того, відповідно до зазначеного Закону України Комісія затверджує "зелені" тарифи на електричну енергію, вироблену суб'єктами господарювання на об'єктах електроенергетики, що використовують альтернативні джерела енергії (крім доменного та коксівного газів, а з використанням гідроенергії — вироблену лише малими гідроелектростанціями).

Затвердження тарифів на відпуск електричної енергії здійснюється на відкритих засіданнях Комісії. Тарифи розраховуються з урахуванням економічно обґрунтованих витрат, необхідних для забезпечення виробничого процесу, та коштів на фінансування заходів з модернізації і реконструкції енергетичного обладнання, передбачених інвестиційними програмами, попередньо погодженими Міністерством енергетики та вугільної промисловості України.

Тариф на відпуск електричної енергії, що виробляється на атомних станціях ДП "НАЕК "Енергоатом", з початку 2009 року становив 13,77 коп. за 1 кВт-год.

З вересня 2009 року Комісія затвердила для ДП "НАЕК "Енергоатом" тариф на рівні 13,97 коп. за 1 кВт-год. До складу тарифу включені витрати для сплати до спеціального фонду державного бюджету збору за забруднення навколишнього природного середовища за утворення радіоактивних відходів, платником якого є ДП "НАЕК "Енергоатом". Підставою для включення зазначених витрат до тарифу є виконання Закону України "Про Державний бюджет України на 2009 рік", яким передбачено фінансування бюджетних програм "Будівництво пускового комплексу "Вектор" та експлуатації його об'єктів" і "Виконання робіт у сфері поводження з радіоактивними відходами неядерного циклу та ліквідації радіаційних аварій", а також на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 05.08.2009 № 912 "Про нормативи, обчислення та сплату збору за забруднення навколишнього природного середовища" [9].

Середній тариф на відпуск електричної енергії, виробленої на АЕС у 2009 році, становить 13,84 коп. за 1 кВт-год проти 12,22 коп. за 1 кВт-год у 2008 році. Підвищення тарифу склало 13,3%, що зумовлене збільшенням вартості свіжого ядерного палива, зростанням витрат на продовження терміну експлуатації енергоблоків, супроводження експлуатації, включенням витрат для сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища за утворення радіоактивних відходів.

Середній тариф на відпуск електричної енергії для ТЕЦ у 2009 році склав 74,13 коп. за 1 кВт-год, що на 57,8% більше тарифу за попередній рік, який становив 46,98 коп. за 1 кВт-год. Зростання середнього тарифу на відпуск електричної енергії зумовлене зростанням вартості палива, зростанням тарифів на водопостачання, водовідведення та інших операційних витрат підприємств.

Для гідроелектростанцій Комісія затверджує двоставковий тариф на відпуск електричної енергії,

який складається із ставки плати за робочу потужність та ставки плати за відпущену електричну енергію.

Для ВАТ "Укргідроенерго" з 1 січня 2009 року діяв двоставковий тариф у розмірі:

- ставка плати за електричну енергію — 5,09 коп. за 1 кВт-год, у тому числі 2,12 коп. за 1 кВт-год — цільова надбавка на фінансування завершення будівництва першої черги Дністровської ГАЕС у складі трьох гідроагрегатів;

- ставка плати за робочу потужність 252808,78 грн. за 1 МВт (на рік).

До складу тарифу були включені цільові кошти для фінансування таких капітальних інвестицій:

- інвестиційна складова на фінансування проекту реабілітації ГЕС (211,3 млн грн.);

- повернення кредиту Світового банку, залученого на фінансування проекту реабілітації ГЕС (20,4 млн грн.);

- інвестиційна складова на фінансування завершення будівництва I черги Дністровської ГАЕС (цільова надбавка 2,12 коп. за 1 кВт-год);

- повернення кредитів Ощадбанку, залучених на фінансування будівництва I черги Дністровської ГАЕС (217,0 млн грн.);

- будівництво Канівської ГАЕС (5,0 млн грн.);

- поточні капіталовкладення на реконструкцію та модернізацію електростанцій Товариства (41,2 млн грн.).

У зв'язку з тим, що згідно зі статтею 59 Закону України від 26.12.2008 № 835-VI "Про Державний бюджет України на 2009 рік" державними підприємствами та господарськими товариствами енергетичної галузі, 100 відсотків акцій яких знаходиться у статутних фондах господарських товариств, акціонером яких є держава, чистий прибуток, з якого розраховується та сплачується до державного бюджету частина чистого прибутку (доходу) або дивіденди, зменшується на суму цільових коштів (обсяг інвестиційної складової), що надійшли у складі тарифу і спрямовуються на виконання інвестиційних проектів, рішення щодо яких приймаються Кабінетом Міністрів України, Комісія переглянула тариф ВАТ "Укргідроенерго", виключивши із його складу кошти, передбачені для сплати дивідендів із зазначених цільових сум (на загальну суму 82,91 млн грн.) [4]. Так, з 1 лютого 2009 року Комісія затвердила двоставковий тариф у розмірі:

- ставка плати за електричну енергію — 4,84 коп. за 1 кВт-год, у тому числі 2,12 коп. за 1 кВт-год — цільова надбавка на фінансування завершення будівництва першої черги Дністровської ГАЕС у складі трьох гідроагрегатів;

- ставка плати за робочу потужність 235490,27 грн. за 1 МВт (на рік).

У зв'язку із суттєвим збільшенням очікуваного відпуску електричної енергії в лютому — березні 2009 року тариф Товариства було переглянуто на період з 14 лютого по 31 березня з метою збереження планового рівня товарної продукції.

З урахуванням усіх змін протягом року плановий середній тариф, затверджений НКРЕ для ГЕС ВАТ "Укр-

гідроенерго" на 2009 рік, становить 11,86 коп. за 1 кВт·год.

Фактичний середній тариф ВАТ "Укргідроенерго" за 2009 рік становить 11,61 коп. за 1 кВт·год проти 10,06 коп. за 1 кВт·год у 2008 році. Зростання тарифу на 15,4 % зумовлено збільшенням суми цільових коштів на фінансування будівництва першої черги Дністровської ГАЕС, зростанням витрат на заробітну плату, послуги, сировину та матеріали.

На виконання вимог пункту 3 Прикінцевих положень Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення "зеленого" тарифу" і пункту 2 Плану організації підготовки проектів актів, необхідних для організації виконання Закону України від 25.09.2008 № 601-VI "Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення "зеленого" тарифу", НКРЕ постановою від 22.01.2009 № 32 затвердила Порядок установлення, перегляду та припинення дії "зеленого" тарифу для суб'єктів господарської діяльності.

01.04.2009 Верховною Радою України був прийнятий Закон України № 1220-VI "Про внесення змін до Закону України "Про електроенергетику" щодо стимулювання використання альтернативних джерел енергії", відповідно до якого застосовується модель диференційованих ("сприятливих, пільгових") тарифів для суб'єктів господарювання, які виробляють електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії за кожним видом альтернативної енергії та для кожного об'єкта електроенергетики.

На виконання зазначеного Закону України НКРЕ постановою від 16.07.2009 № 828 унесла відповідні зміни в Порядок установлення, перегляду та припинення дії "зеленого" тарифу для суб'єктів господарської діяльності.

Постановою від 23.07.2009 № 857 НКРЕ встановила фіксовані мінімальні розміри "зелених" тарифів для генерації з альтернативних джерел енергії.

Відповідно до Порядку встановлення, перегляду та припинення дії "зеленого" тарифу для суб'єктів господарської діяльності величини "зеленого" тарифу встановлюються щомісячно на кожну дату встановлення роздрібних тарифів для споживачів в залежності від офіційного валютного курсу Національного банку України національної валюти до євро [17].

Формування оптової ринкової ціни.

Оптова ринкова ціна на електроенергію визначається як середньозважена величина вартості закупівлі електричної енергії від усіх виробників, що продають електричну енергію в Оптовий ринок, витрат на диспетчеризацію та утримання магістральних і міждержавних електромереж, витрат на забезпечення функціонування ОПЕ та ряду додаткових загальнодержавних витрат (збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на теплоу та електричну енергію, розвиток нетрадиційних джерел електричної енергії, компенсація пільгових тарифів для деяких категорій споживачів, у першу чергу населення).

У 2009 році порівняно з 2008 роком відбулось зростання фактичної оптової ринкової ціни продажу електроенергії з ОПЕ енергопостачальним компаніям з

333,00 грн./МВт год у 2008 році до 407,56 грн./МВт год у 2009 році. Зростання оптової ринкової ціни у 2009 році зумовлене такими факторами:

- на 41,65% (з 12 711,2 млн грн. до 18 005,7 млн грн.) зріс обсяг дотацій для компенсації втрат енергопостачальних компаній від постачання електричної енергії за регульованим тарифом пільговим категоріям споживачів. Питома вага дотацій у структурі оптової ринкової ціни зросла з 78,99 грн./МВт год до 119,16 грн./МВт год;

- на 13,28% (з 123,17 грн./МВт год у 2008 році до 139,52 грн./МВт год у 2009 році) відбулось підвищення середнього тарифу продажу в ОПЕ електроенергії атомними електростанціями. Питома вага вартості електричної енергії, що продавалася в ОПЕ атомними електростанціями, у структурі оптової ринкової ціни збільшилась з 64,77 грн./МВт год до 72,03 грн./МВт год;

- на 30,02% (з 4567,7 млн грн. до 5938,9 млн грн.) зросла вартість електричної енергії, яка продавалася в ОПЕ ТЕЦ, що зумовлено зростанням тарифу відпуску електроенергії в ОПЕ ТЕЦ на 45,32% (з 412,83 грн./МВт год до 599,92 грн./МВт год). Водночас питома вага вартості електричної енергії ТЕЦ у структурі оптової ринкової ціни збільшилась з 28,38 грн./МВт год до 39,3 грн./МВт год;

- на 9,52% (з 2 060,8 млн грн. до 2 257,05 млн грн.) зросли витрати на диспетчеризацію та утримання висковольтних мереж, що зумовлено зростанням середнього тарифу на 22,94% (з 15,51 грн./МВт год до 19,06 грн./МВт год). Питома вага вартості електричної енергії у структурі оптової ринкової ціни збільшилась з 12,81 грн./МВт год до 14,94 грн./МВт год;

- на 20,99% (з 1 064 млн грн. до 1 287,6 млн грн.) зросла вартість електричної енергії, проданої в ОПЕ ВАТ "Укргідроенерго", що зумовлено зростанням обсягу виробленої електроенергії (з 10579 тис. МВт год до 11090,02 тис. МВт год) та збільшенням на 15,42% (з 100,6 грн./МВт год до 116,11 грн./МВт год) тарифу відпуску електроенергії в ОПЕ;

- на 9,79% (з 329,4 до 361,64 грн./МВт год) відбулось зростання тарифу відпуску електроенергії в ОПЕ генеруючими компаніями ТЕС у зв'язку із зростанням ціни газу (з транспортуванням) на 80,16% (з 1207,71 до 2175,71 грн./тис. м³) та зростанням ціни вугілля (з транспортуванням) на 20,61% (з 423,61 до 510,88 грн./т).

Заходи щодо оптимізації цінової і тарифної політики на Оптовому ринку електричної енергії України.

Одним із головних завдань діяльності НКРЕ у 2009 році щодо оптимізації цінової і тарифної політики на Оптовому ринку електричної енергії України було здійснення заходів щодо забезпечення стабілізації рівнів цін і тарифів на електричну енергію для споживачів, а також запровадження стимулюючих методів регулювання діяльності природних монополій.

Так, з метою більш ефективного регулювання тарифної політики та захисту прав споживачів Комісією проводиться робота щодо запровадження нової тарифної методології із застосуванням методу стимулюючого регулювання, яка передбачає встановлення тарифів

на електроенергію для енергорозподільних компаній з урахуванням дотримання стандартів якості електроенергії та послуг з її постачання. Реалізація цієї методології здійснюється НКРЕ з урахуванням результатів співробітництва з міжнародними організаціями, зокрема у рамках програми технічної допомоги Європейського Союзу Twinning "Посилення регуляторної та юридичної спроможності НКРЕ щодо регулювання енергетичного сектору". Так, на завершальному етапі зазначеного проекту консультанти оприлюднили остаточний звіт з конкретними рекомендаціями за компонентом щодо стимулюючого регулювання та порівняльного аналізу ефективності (бенчмаркінг) енергорозподільних компаній.

Основними цілями нового цінового регулювання із застосуванням стимулюючого регулювання є сприяння підвищенню ефективності та забезпечення фінансової стабільності енергорозподільних компаній шляхом переходу на довгострокові стимулюючі схеми.

Упровадження стимулюючого регулювання дозволить заохотити суб'єктів природних монополій до скорочення неефективних витрат.

З метою недопущення погіршення якості послуг суб'єктів природних монополій за рахунок скорочення їх витрат передбачається застосування стандартів (показників) якості послуг енергорозподільних компаній.

З метою захисту прав споживачів та контролю за якістю надання послуг з електропостачання ліцензіатами з передачі електричної енергії місцевими (локальними) мережами та постачання електричної енергії за регульованим тарифом споживачам, у тому числі об'єктам життєзабезпечення населення і соціальної інфраструктури, НКРЕ запровадила відповідні Форми моніторингу показників якості послуг за якими звітують ліцензіати щоквартально. Комісія з 2006 року здійснює моніторинг зазначених показників.

Для визначення цільових показників якості послуг Комісією прийнято розпорядження НКРЕ від 26.12.2008 № 153-р "Про надання ліцензіатами інформації за Формою моніторингу показників якості послуг у I півріччі та II півріччі 2009 року" (у редакції розпорядження НКРЕ від 24.09.2009 № 166-р) та від 17.12.2009 № 200-р "Про надання ліцензіатами інформації за формами моніторингу показників якості послуг у I півріччі 2010 року" та схвалено проект постанови НКРЕ "Про затвердження форм звітності № 17-НКРЕ (квартальна) "Звіт щодо показників надійності (безперервності) електропостачання" та № 18-НКРЕ (квартальна) "Звіт щодо показників комерційної якості надання послуг" і інструкцій щодо їх заповнення, який направлено на погодження до зацікавлених міністерств та відомств.

Крім того, протягом звітного періоду НКРЕ розроблено та прийнято ряд нормативних актів, які регулюють ліцензійну діяльність суб'єктів природних монополій у ПЕК України, що дало можливість позитивно вплинути на фінансово-господарську діяльність усіх учасників Оптового ринку електроенергії.

Зокрема, ураховуючи погіршення економічного стану країни протягом фінансової кризи, який не дозволяє розпочати процес реформування діючої систе-

ми ціноутворення для операторів електричних мереж в Україні (що вже давно не створює стимулів для притоку інвестицій, у тому числі і іноземних, та, відповідно, розвитку електричних мереж України) із упровадженням стимулюючих методів регулювання починаючи з 2010 року (що передбачено розпорядчими документами Уряду), у тому числі і для енергопостачальних компаній, що були приватизовані стратегічними інвесторами у 2001 році та відповідно до пункту 7 статті 1 Указу Президента України від 17.11.2008 № 1046 "Про додаткові заходи щодо подолання фінансової кризи в Україні", Комісією (постанова від 17.12.2009 № 1423) внесено зміни до Порядку визначення роздрібних тарифів на електричну енергію, тарифів на передачу електроенергії місцевими (локальними) електромережами та тарифів на постачання електроенергії для ліцензіатів з постачання електричної енергії за регульованим тарифом, які забезпечують повну оплату електроенергії, купованої ними на Оптовому ринку електроенергії України, у частині встановлення норми прибутку на базу нарахування на 2010 рік на рівні 15%, тобто на рівні 2009 року, з метою збереження діючих умов господарювання для стратегічних інвесторів в умовах фінансової кризи до запровадження стимулюючих методів регулювання, а також передбачає продовження терміну фіксації базових рівнів експлуатаційних витрат на 2010 рік.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.10.2009 № 1324-р "Про додаткові заходи щодо енергозабезпечення населення, яке проживає в багатоквартирних будинках, не газифікованих природним газом" передбачено, що на період до завершення виконання Радою Міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями заходів з будівництва (реконструкції та/або модернізації) систем централізованого теплопостачання в багатоквартирних будинках населених пунктів, не газифікованих природним газом, і в яких відсутні або не функціонують системи централізованого теплопостачання, для населення, яке проживає в таких будинках, має застосовуватись тариф на електричну енергію як для населення, що проживає в будинках, обладнаних в установленому порядку кухонними електроплитами, електроопалювальними установками, тобто 15,6 коп. за 1 кВт год (без ПДВ).

Відповідно Комісія прийняла постанову НКРЕ від 10.11.2009 № 1280 "Про внесення змін до тарифів на електричну енергію, що відпускається населенню і населеним пунктам, та Порядку застосування тарифів на електроенергію, що відпускається населенню і населеним пунктам".

У зв'язку з цим НКРЕ внесено зміни до форми звітності 4-НКРЕ "Звітні та розрахункові дані про корисний відпуск електричної енергії за групами та класами споживачів", затвердженої постановою НКРЕ від 23.11.2005 № 1044 "Про затвердження форм звітності НКРЕ", зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 27.02.2006 за № 179/12053, у частині доповнення форми звітності 4-НКРЕ категорією споживачів — населенням, за якою повинні надаватись дані щодо обсягів корисного відпуску у відповідності до рівня та-

рифу на електричну енергію з метою виокремлення такої групи населення, яке проживає в багатоквартирних будинках не газифікованих природним газом, і в яких відсутні або не функціонують системи централізованого тепlopостачання (у міській та сільській місцевості). Оновлена форма звітності передбачає надання по цій групі споживачів інформації, відповідно до форми звітності, що використовується при визначенні розміру дотацій енергопостачальним компаніям.

Механізм функціонування Оптового ринку електричної енергії.

Механізм функціонування Оптового ринку електроенергії України постійно удосконалюється, однак існує ряд проблем, які не дозволяють у повній мірі використати потенціал діючої моделі.

Одним з найважливіших "зовнішніх" факторів є нерозвиненість ринків енергетичного палива, а саме: енергетичного вугілля та природного газу [19].

До основних проблем, які потрібно розв'язати для переходу до наступних етапів розвитку ОПЕ, належать:

1. Забезпечення повної і своєчасної оплати вартості спожитої електроенергії, у тому числі збалансування термінів платежів і вирішення проблеми накопиченої заборгованості. У період скорочення обсягів споживання крупними промисловими підприємствами, які були кращими платниками і в основному забезпечували загальний рівень надходження до енергопостачальних компаній коштів, достатніх для повних і своєчасних розрахунків з ДП "Енергоринок", постає, як одна з нагальних потреб, необхідність беззастережного виконання заходів, передбачених законодавством України з фінансування із бюджетів усіх рівнів, у першу чергу з Державного бюджету, витрат на оплату спожитої електричної енергії (аварійна броня, кошти на енергоносії бюджетникам, механізми з погашення старих заборгованостей тощо).

2. Необхідність оновлення енергетичного обладнання. До цього часу не вжито дієвих заходів щодо забезпечення широкомасштабного оновлення обладнання енергогенеруючих компаній теплових електростанцій у відповідності до Плану реконструкції та модернізації теплоелектростанцій у період до 2010 року, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.09.2004 № 648-р "Про заходи щодо реконструкції та модернізації теплоелектростанцій у період до 2010 року", хоча механізм підготовки та фінансування проектів реконструкції та модернізації ТЕС напрацьовано і введено в дію ще у 2006 році.

3. Прискорення впровадження системи комерційного обліку та інформаційної системи ОПЕ.

4. Урегулювання проблеми взаємної відповідальності за якість електроенергії виробника, оптового постачальника, ДП "НЕК "Укренерго", енергопостачальника, передавача місцевими локальними електромережами та споживача.

5. Урегулювання коректного застосування норм податкового законодавства та корпоративно-дивідендної політики держави в електроенергетиці в частині забезпечення інвестування розвитку галузі через меха-

нізми, пов'язані зі збільшенням тарифів і цін на електричну енергію.

6. Потреба додаткового врегулювання засади самоврядування, які покладені в основу діючої моделі ОПЕ, у тому числі в частині забезпечення діяльності Ради ОПЕ як представницького органу членів Оптового ринку. Через визнання недійсним, згідно з рішенням господарського суду, складу Ради ОПЕ, обраної на Щорічних загальних зборах Членів ОПЕ, у 2008 році відбулося блокування її діяльності, що негативно вплинуло на роботу суб'єктів електроенергетики на Оптовому ринку електроенергії України.

Разом з тим, за завданням Ради ОПЕ протягом 2009 року Робоча група Ради ОПЕ з питань формування нормативно-правової бази, яка регулює діяльність суб'єктів ОПЕ та внесення змін до ДЧОРЕ, розробила необхідні для усунення існуючих недоліків та забезпечення повноцінного функціонування як Ради ОПЕ, так і забезпечення реалізації прав усіх членів, зміни до ДЧОРЕ, а також нові редакції додатків до ДЧОРЕ (а саме додатку 7(2) до ДЧОРЕ "Інструкція про порядок скликання та проведення зборів Ради Оптового ринку електричної енергії" та додатку 7(5) до ДЧОРЕ "Інструкція про порядок проведення засідань робочих груп Ради Оптового ринку електричної енергії"). На засіданнях Ради ОПЕ від 22 травня 2009 року (протокол № 10 п. 6.2) та від 28 жовтня 2009 (протокол № 25 п. 9.2 та 9.3) зазначені зміни були схвалені та винесені на розгляд та затвердження на Щорічні збори Членів ОПЕ. Довідково: зазначені зміни до ДЧОРЕ та нові редакції додатків були затверджені рішенням Загальних зборів Членів ОПЕ від 04.02.2010, п.п. 3.3.1 — 3.3.3 протоколу Щорічних загальних зборів Членів Оптового ринку електричної енергії України.

7. Поступове скорочення практики перехресного субсидювання в електроенергетиці аж до повного її уникнення.

ВИСНОВКИ

Нова модель ринку повинна передбачати впровадження конкурентного ринку двосторонніх договорів, основними елементами якого є:

— ринок двосторонніх договорів, що функціонує на основі договорів про купівлю-продаж електричної енергії, укладених між виробниками електричної енергії та її постачальниками;

— балансуєчий ринок електричної енергії;

— біржа електричної енергії;

— ринок допоміжних послуг (регулювання частоти та активної потужності, регулювання напруги та реактивної потужності, резервування активної потужності, системне резервування, попередження аварійних ситуацій, запуск після аварійного знеструмлення енергосистеми);

— аукціон з продажу наявної пропускнує спроможності міждержавних електричних мереж.

Реформування ринку електричної енергії повинна передбачати кардинальну зміну правил ринку:

— потребує створення нових сегментів та суб'єктів ринку;

— упровадження нової технічної інфраструктури інформаційного обміну даними та комерційного обліку електричної енергії на ринку електричної енергії України;

— ґрунтовної підготовки персоналу учасників ринку до роботи в умовах нової моделі ринку, проведення семінарів, тренінгів.

Комісії необхідно буде розробити відповідні проекти нормативно-правових актів, які необхідні для регулювання правових та організаційних основ функціонування ринку двосторонніх договорів на етапі переходу до нової моделі ринку та започаткування укладення двосторонніх договорів, а саме:

— проект Правил функціонування ринку двосторонніх договорів купівлі-продажу електричної енергії;

— проект Положення про організацію та проведення аукціонів з продажу електричної енергії;

— проекти змін до Умов та Правил ліцензованої діяльності з виробництва, з постачання електричної енергії за нерегульованим тарифом та з оптового постачання електричної енергії, необхідні для початку першого етапу впровадження ринку двосторонніх договорів;

— проект Порядку реєстрації повідомлень про укладені двосторонні договори купівлі-продажу електричної енергії на ринку двосторонніх договорів;

— проекти змін до чинних нормативно-правових документів (ДЧОРЕ, Правила ОРЕ).

До того ж для законодавчого забезпечення переходу до нової моделі ринку необхідно розробити проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про електроенергетику" щодо запровадження ринку двосторонніх договорів стане можливим започаткування укладання двосторонніх договорів купівлі-продажу електричної енергії між учасниками ринку двосторонніх договорів.

Література:

1. Закон України "Про електроенергетику".
2. Закон України "Про комбіноване виробництво теплової та енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу".
3. Закон України "Про Державний бюджет України на 2009 рік".
4. Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення "зеленого" тарифу".
5. Указ Президента України від 21.04.1998 № 335 "Питання Національної комісії з регулювання електроенергетики України".
6. Указ Президента України від 30.10.2000 № 1167/2000 "Питання Національної комісії регулювання електроенергетики України".
7. Указ Президента від 03.12.2001 № 1169 "Про додаткові заходи щодо реформування електроенергетичної галузі".
8. Указ Президента України від 17.11.2008 № 1046 "Про додаткові заходи щодо подолання фінансової кризи в Україні".
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2009 № 912 "Про нормативи, обчислення та спла-

ту збору за забруднення навколишнього природного середовища".

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.1996 № 1548 "Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів місцевих рад щодо регулювання цін (тарифів)".

11. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 № 145-р "Енергетична стратегія України на період до 2030 року".

12. "Процедура перегляду та затвердження тарифів для ліцензіатів з виробництва електричної та теплової енергії", затверджена постановою НКРЕ від 12.10.2005 № 898.

13. "Процедура встановлення або перегляду тарифів для ліцензіатів з передачі електричної енергії місцевими (локальними) електромережами та з постачання електроенергії за регульованим тарифом", затверджена постановою НКРЕ від 01.08.2001 № 801.

14. "Порядок розрахунку тарифів на електричну та теплову енергію, що виробляється на ТЕЦ, ТЕС, АЕС", затверджений постановою НКРЕ від 12.10.2005 № 896.

15. "Методичні рекомендації щодо формування тарифу на електричну енергію гідроелектростанцій та гідроакмулюючих електростанцій", затверджені постановою НКРЕ від 12.10.2005 № 895.

16. "Порядок розрахунку тарифів на електричну та теплову енергію, що виробляється когенераційними установками", затверджені постановою НКРЕ від 12.10.2005 № 897.

17. "Порядок установаження, перегляду та припинення дії "зеленого" тарифу для суб'єктів господарської діяльності", затверджений постановою НКРЕ від 22.01.2009 № 32.

18. Федорченко Т.А. Необхідність державного регулювання в трансформаційних процесах за умов переходу України до ринкової економіки. // Міжвідомчий науковий збірник НДУ "Проблеми людини". — К., 2000.

19. Шидловський А.К., Ковалко М.П. // ПЕК України на порозі третього тисячоліття. — УЕЗ, 2001. — 400 с.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1997), The Law of Ukraine "On Energy Industry", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%-D1%80> (Accessed 10 Feb 2015).
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2005), The Law of Ukraine "On Combined production of heating and electric energy (co-generation) and usage of residual/waste energy potential", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2509-15> (Accessed 10 Feb 2015).
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2008), The Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2009", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/835-17> (Accessed 10 Feb 2015).
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2008), The Law of Ukraine "On Amendments to some laws of Ukraine to establish "green" tariff", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/601-17> (Accessed 10 Feb 2015).

5. President of Ukraine (1998), Decree "Issues of the National Electricity Regulatory Commission of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/335/98> (Accessed 10 Feb 2015).
6. President of Ukraine (2000), Decree "Issues of the National Electricity Regulatory Commission of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1167/2000> (Accessed 10 Feb 2015).
7. President of Ukraine (2001), Decree "On additional measures to reform the electricity sector", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1169/2001> (Accessed 10 Feb 2015).
8. President of Ukraine (2008), Decree "On additional measures to overcome the financial crisis in Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1046/2008> (Accessed 10 Feb 2015).
9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2012), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the action plan for 2013 to implement the National Strategy for Regional Development 2015"", available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 10 Feb 2015).
10. Cabinet of Ministers of Ukraine (1996), Resolution "On the establishment of executive powers and executive bodies of local councils to regulate prices (tariffs)", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-%D0%BF> (Accessed 10 Feb 2015).
11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2006), Order "On approval of the Energy Strategy of Ukraine until 2030", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/145-2006-%D1%80> (Accessed 10 Feb 2015).
12. National Electricity Regulatory Commission of Ukraine (2005), Resolution "On approval procedures for review and approval of tariffs for licensees for the production of electricity and heat", available at: http://www2.nerc.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=39676&cat_id=34446 (Accessed 10 Feb 2015).
13. National Electricity Regulatory Commission of Ukraine (2013), Resolution "Setting procedure or revision of tariffs for licensees transmission of electricity (local power networks and supply electricity at regulated tariffs)", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1301-13> (Accessed 10 Feb 2015).
14. National Electricity Regulatory Commission of Ukraine (2005), Resolution "The procedure for calculating tariffs for electricity and heat produced by the CHP, thermal power plants, nuclear power plants", available at: http://www2.nerc.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=39689&cat_id=34446 (Accessed 10 Feb 2015).
15. National Electricity Regulatory Commission of Ukraine (2005), Resolution "Guidelines on the formation of electricity tariffs hydroelectric and pumped storage power plants", available at: http://www2.nerc.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=39693&cat_id=34446 (Accessed 10 Feb 2015).
16. National Electricity Regulatory Commission of Ukraine (2005), Resolution "The procedure for calculating tariffs for electricity and heat produced by the cogeneration units", available at: http://www2.nerc.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=39685&cat_id=34446 (Accessed 10 Feb 2015).
17. National Electricity Regulatory Commission of Ukraine (2009), Resolution "The order of installation, review and termination of the "green" tariff for business entities", available at: http://www2.nerc.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=76674&cat_id=34446 (Accessed 10 Feb 2015).
18. Fedorchenko, T.A. (2000), Neobkhidnist' derzhavnoho rehuliuвання v transformatsijnykh protsesakh za umov perekhodu Ukrainy do rynkovoї ekonomiky [The need for state regulation in transformation processes under conditions of Ukraine's transition to a market economy], Mizhvidomchij naukovyj zbirnyk NDU "Problemy liudyny", Kyiv, Ukraine.
19. Shydlovs'kyj, A.K. and Kovalko, M.P. (2001), PEK Ukrainy na porozh'ohu tysiacholittia [Fuel and energy complex Ukraine on the threshold of the third millennium], UEZ, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2015 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦ ІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДОНБАС ДЕ-ЮРЕ", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"